

## Szarvas Rita: Ne fogjon senki könnyelműen... Gondolatok Magyarország második világháborús történetének tanításáról – részletek\*

Petőfi sorai jutnak eszembe minden áldott évben, amikor a 12. évfolyamon a Magyarország a második világháborúban téma következik. Mi az oka? Mert nehéz és mert nagyon fontos tananyag rész. (...)

Tapasztalataim szerint a következő részek tárgyalásánál gyakran jelentkeznek az érzelmi és értelmi feldolgozásban nehézségek. Ezekhez társítom a legtöbbször feltett kérdéseket és problémagócokat. Ezek azok a részletek, amelyeket részletesebben tárgyalunk és olyan példák sorával világítunk meg, amelyek a hétköznapi élet tapasztalati tényezőivel és a jelenbeli hatásokkal köthetők össze.

### *Külpolitikai kényszerpálya és fegyveres semlegesség*

- Volt-e lehetőség a kívül maradásra?
- Mit kellett azért tenni, hogy Magyarország kiváltsa a fegyveres beavatkozást?
- Mi kötötte a magyar politikát a németekhez?

### *Teleki Pál öngyilkossága*

- Az öngyilkosság mint tragikus tiltakozás, helyeselhető-e?

### *Kassai incidens*

- Kinek állt érdekében a hadba lépés kikényszerítése?
- Mit mondtak a szemtanúk?

### *Német megszállás*

- Miért kellett egy szövetséges államot megszállni a németeknek?

### *Magyar holokauszt*

- Miért nem tiltakozott senki?
- Kik voltak valójában a nyilasok?

### *Budapest ostroma*

- Milyen az élet egy ostromlott városban?

Nem minden esetben, különösen ügyelve a hajlandóságra, a következő módszereket ajánlom az egyes részek feldolgozásához.

\* Az előadás teljes szövege elolvasható a <http://www.tte.hu/egyeyzunkki/> honlapon.

## *Csoportmunka*

Alapelv a 4-5 fős csoportok létrehozásánál, hogy lányok és fiúk vegyesen vegyenek részt a munkában, s lehetőség szerint a témakör lezárásáig maradjon együtt a csoport.

## *Disputa*

Teleki Pál öngyilkossága – A tankönyvi segédletekben található dokumentumok alapján tárgyalják meg és értékeljék Teleki cselekedetét, és vizsgálják meg nemzetközi és hazai hatásait!

Kiknek, milyen érdeke fűződött a magyarországi zsidóság deportálásához és megsemmisítéséhez? Az elsősorban szöveges dokumentumokat (Bibó István, Márai Sándor) értelmezzék és vitassák meg. Kisesszében összegezzék véleményüket!

A 12. évfolyamon már lehet nekrológot írni Teleki Pálról. Szedje össze a csoport a miniszterelnök elvülhetetlen érdemeit (és botlásait).

## *Átírások*

Nagyon gyakori szövegértési feladat egyik műfajból a másikba átmenteni a lényegét. Horthy proklamációjának szövege alapján a diákok írjanak napiparancsot a hadsereg átállításáról.

A magyar zsidóság elszállításáról és a gettóbeli állapotokról készült képek alapján írjanak egészségügyi jelentést!

A kedvenceim: Radnóti Miklós két verse (*Hetedik ecloga, Erőltetett menet*) alapján írjanak jelentést a munkaszolgálatosok helyzetéről.

A fordítottját is kedvelik. Hozzanak össze egy ötsoros verset (címmel együtt) Budapest ostrom utáni állapotáról.

Írjanak egy a Donnál állomásozó magyar baka nevében levelet az édesanyjának 1942. szeptemberi, 1942. karácsonyi és 1943. februári keltezéssel. (Legyen cenzúrázott és cenzúrázatlan változat is!)

## *Páros munka*

Az írásbeli és szóbeli **interjú készítése** egyaránt szoros együttműködést alakít ki a párok között. Érdemes differenciált feladatokat meghatározni. Készítsenek interjút a tankönyv forrásainak tanulmányozása után a kassai bombázás egyik szemtanújával:

- egy a város határában dolgozó napszámossal,
- egy 14 éves kislúval, aki repülőmodelleket gyűjt,
- egy magas rangú katonatiszttel,
- Bárdossy Lászlóval.

Ugyanezt a feladatot alkalmazni lehet a Budapest ostromát átélt személyekre. Hogyan vészelte át a telet

- egy budai háziasszony?
- egy védett házban élő, svájci menlevéllel rendelkező, pesti férfi?
- egy húszéves magyar katona a Várban?
- egy színész: Latabár Kálmán?
- a Vasas csapatának egyik focistája?

### *Egyéni munka*

A tankönyvi források lehetővé teszik az adatok **kigyűjtését**. Például: hol tartózkodott 1944. március 19-én Horthy Miklós, Kállay Miklós, Sztójay Döme? Ezek az adatok már önmagukban is választ adnak bizonyos kérdésekre, de a legtöbbször csak akkor igazán hatásosak, ha további műveleteket is végeznek az adatsorokkal. Ezek közé tartozik a **listázás**, a **súlyozás**. Gyűjtsön adatokat a magyar–német kereskedelmi kapcsolatokról (klíring egyezmény, gabonaexport, timföldföldolgozás stb.), és döntse el a német nagytér-gazdaság szempontjából melyik a legfontosabb hozzájárulás Németország katonai sikereihez. Listák összeállítása vertikálisan is lehetséges: fokozatok és pozitív–negatív jelenségek különíthetők el ezzel a módszerrel. Kiknek, milyen társadalmi csoportoknak jelentett felszabadulást a szovjet hadsereg térnyerése?

A **képalbum összeválogatása** elsősorban a digitális eszközökkel rendelkezők kedvenc feladata. A téma, a magyar hadsereg a fronton, haditechnikai eszközök bemutatása, egy-egy kiselőadás alapját adja.

A **Wenn-diagram** mind az egyéni, mind a frontális feldolgozás esetében az összefüggések, logikai láncszemek megtalálásában segít.

**Önálló kutatómunka** végzésére tanulmány vagy esszé formájában számtalan téma kínálkozik:

- Anglia és az Egyesült Államok viszonya Magyarországhoz
- Szovjet–magyar viszony 1941 előtt és után
- Gyilkosság vagy öngyilkosság történt április 3. éjszakáján?
- A magyar zsidóság mely részét érte nagyobb veszteség és miért? (Ehhez a témához a mai sajtóhírekből is gyűjtethetünk adatokat és következményeket.)
- Háborús károk – statisztikai adatokkal, ábrákkal szemléltetve

- Helytörténeti gyűjtés: milyen károkat szenvedett lakóhelyünk?
- Hol és miként élte meg a front áthaladását családjuk?
- Kik voltak a település politikai vezetői, parlamenti képviselői? Mi történt velük?

Ez utóbbiak főként az emelt óraszámú csoportokban, motivált tanulóknál szerencsések.

Az utóbbi évek tankönyveinek forrásközlései már lehetővé teszik a tanulói aktivitásra építő tanórai munkaszervezést. Kipróbált segédeszközök mellettük a következők:

Gyurgyák János (szerk.): *Magyarország története képekben*. II. kötet. Osiris, Budapest, 2008

Romsics Ignác: *A XX. század képes története*. Rubicon-könyvek, 2008

Szinte nincsen olyan hét, hogy a közbeszédben ne fordulnának elő olyan események, adalékok, amelyek a világháború történéseihez kapcsolódnának. A közelmúltban ilyen volt az újvidéki vérengzés helyszínének feltárása, a holokauszt túlélőinek és hozzátartozóik pere a magyar állam és a vasút ellen vagy a letétbe helyezett vagy elkobzott múzeumi javak ügyei; ezek mind-mind lehetőséget adnak arra, hogy napjainkhoz kössük, élővé tegyük a múltbéli eseményeket. Magyarország világháborús szereplésének megismertetése nem egyszerű tanári feladat. Elsősorban a tények minél teljesebb körű ismertetése alapján az események értelmezését és minősítését bízunk a tizennyolc, sőt nemritkán húszéves középiskolásokra. Óriási élmény a kicsengetést meg sem halló, egymással nekihevílten vitatkozó vagy a szünetekben, (uram, bocsá') kocsmázás közben elkapott párbeszéd alapján a Horthyról, Toldi tankról és zabrálásról beszélgető tanítványok látványa.

### **Baracs Nóra: Meglátások Magyarország második világháborús részvételének középiskolai tanításához – részletek\***

Egy középiskolai pedagógus, mikor tanmenetet készít, mikor végiggondolja, hogyan készüljön az órákra, különböző szempontokat, így pedagógiai, didaktikai, szakmai nézőpontokat vesz figyelembe. Megtervezi, hogy mely kompetenciák fejlesztésére helyezze a hangsúlyt az egyes órákon. Ehhez járulnak még azon korszakok tanításának nehézségei, amelyek etikai problémákat vetnek fel, előtérbe helyezve a nevelési célkitűzéseket. Az írás ezeket a szempontokat igyekszik számba venni.

\* Az előadás teljes szövege elolvasható a <http://www.tte.hu/egyeyzunkki/honlapon>.